

משפט יצחק

פשרה בטעות והסכם גירושין

מתי ניתן לבטל הסכמה שאושרה בבית הדין — ומתי אין זו אלא חרטה מאוחרת

גיליון 39 • הסכמים ופשרה • ג' באלול תשפ"ו • 16.8.2026

מאת: הרב יצחק דן גרונברגר

יצירה מקורית מאת הרב יצחק דן גרונברגר. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו, להעתיקו או לעבדו עיבוד מהותי בלא רשות בכתב. ציטוט קצר ומידתי מותר בכפוף לייחוס מלא ולהפניה פעילה אל grunberger-law.co.il.

בעל דין יוצא מבית הדין לאחר שהסכים לפשרה, ולעיתים אף לאחר שבית הדין נתן להסכמה תוקף של פסק דין. ימים או חודשים אחר כך מתגלה מסמך שלא הובא בחשבון, תשלום שכבר שולם אך נספר פעם נוספת, חוב שחושב על בסיס תקופה שגויה, או נתון מהותי אחר שלא היה מונח לפני הצדדים. האם די באמירה "אילו ידעתי לא הייתי מסכים" כדי לפתוח הכול מחדש? מאידך גיסא, האם החותמת של בית הדין הופכת גם טעות חשבונית מוכחת לדבר שאין להשיבו?

שני פסקי דין עדכניים של בית הדין הרבני הגדול, שניתנו בהפרש ימים מועט, משרטטים את הגבול. בתיק אחד בוטלה פשרה מפני שנשענה על חיוב שכבר שולם ועל חישוב חסר; בתיק אחר נדחתה ברוב דעות בקשה לחזור מהסכם, מפני שהנתון היה ניתן לבירור, ההסכם קנה את סיכוני המחלוקת כמקשה אחת והצדדים כבר החלו לקיימו. אין כאן סתירה: דין תורה מבדיל בין טעות היורדת לשורש גמירות הדעת לבין חרטה על מחיר הפשרה לאחר שהתברר שהדין עשוי היה להיות טוב יותר.

השאלה המרכזית

מתי טעות מבטלת פשרה או הסכם גירושין אף לאחר קניין ואישור, ומתי נאמר שהצד הסכים ביודעין לקנות את הספק ואת שלווה סיום ההליך — ולכן אין הוא יכול לחזור בו?

א. מעלת הפשרה — ובלבד שיש גמירות דעת אמיתית

הגמרא בסנהדרין ו ע"ב דנה במצוות הביצוע, היא הפשרה, והשולחן ערוך (חושן משפט סימן יב סעיף ב) פסק שמצווה לומר לבעלי הדין בתחילת הדיון אם רצונם בדין או בפשרה. אין הפשרה דין חלש; אדרבה, בכוחה להשקיט מחלוקת, למנוע הוצאות ולתת לכל צד ודאות במקום שבו ההכרעה עלולה להיות חדה וקשה. אולם מפני שהפשרה אינה בהכרח הסכום שהיה נפסק בדין, היא עומדת על רצון הצדדים ועל קניין המברר שגמרו בדעתם להתחייב.

לכן נפסק בשולחן ערוך (שם סעיף ז) שפשרה צריכה קניין. לאחר שקנו הצדדים, ובוודאי לאחר שההסכם הוקרא, נחתם, אושר וקוים, נקודת המוצא היא יציבות. בלא יציבות אין ערך להסכם: כל צד שהבין בדיעבד כי יכול היה להשיג יותר יבקש לשוב אל נקודת ההתחלה. ואולם הקניין מחזק רצון קיים; הוא אינו יוצר רצון במקום שבו ההסכמה עצמה נולדה מתוך טעות מהותית.

ב. יסוד הסוגיה: מחילה בטעות אינה מחילה

בבבא בתרא מא ע"א מסופר על רב ענן, שזרם מים טשטש את גבול שדהו והוא בנה מחיצה בתוך שדה חברו. השכן סייע בבניית הכותל, ורב ענן טען שסייעתו מוכיחה שמחל. רב נחמן דחה זאת וקבע: "מחילה בטעות היא". הסיוע נעשה מתוך הנחה שגויה בדבר מקום הגבול, ולא מתוך החלטה מודעת להקנות קרקע.

מכאן יצא הכלל שהובא להלכה ברמ"א (חושן משפט סימן רמא סעיף ב): כל מחילה בטעות יכול המוחל לחזור בה, אפילו נעשה קניין. הקניין אינו מרפא את שורש הפגם, מפני שהאדם קיבל בקניין דבר אחד בעוד המציאות הייתה דבר אחר.

דוגמה חדה נוספת נפסקה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן כה סעיף ה): דיין טעה וסבר שאחד מבעלי הדין חייב שבועה; הלה התפשר כדי להיפטר מן השבועה, ולאחר מכן התברר שאינו חייב בה. הפשרה בטלה אף שקנו מידו, מפני שהמניע הישיר להסכמה — חובת השבועה — לא היה קיים. וכן בסימן יב סעיפים יד–טו נפסק שמי שהתפשר מחמת שלא הייתה בידו ראיה, ולאחר מכן נמצאו עדים או שטר, רשאי בנסיבות המבוארות שם לחזור בו.

המהרי"ק (שורש קיא) דן ביורש שהתפשר על חלקו בדבר מועט לאחר שאמרו לו שהעזיבון מצומצם, ולבסוף התברר שהיה כמעט כפול. הוא קבע שאין בפשרה ממש, מפני שאומדנא ברורה היא שלא היה מוותר אילו ידע את היקף הנכסים. דבריו הובאו בדרכי משה בסוף סימן כה ובסמ"ע שם. העיקרון הוא אפוא לא עצם ההפסד, אלא הקשר הסיבתי: האם הנתון המוטעה הוא שהוליד את

ההסכמה.

ג. לא כל מידע חדש הוא "טעות"

כאן מצוי המכשול הגדול. פשרה נעשית דווקא מפני שיש ספק: מה יוכח, כיצד יפורש המסמך, מי יימצא נאמן וכמה זמן וכסף יידרשו להכרעה. מי שהתפשר כדי לא להכניס ראשו לספק אינו יכול לומר לאחר מכן: עתה למדתי שהייתי עשוי לזכות, ולפיכך טעיתי. אם כך נאמר — בטלה תורת פשרה.

המהרש"ק עצמו חילק בין מי שהוטעה בדבר שלא היה בידו לדעת לבין מי שהיה יכול לברר ובחר שלא לעשות כן. בדברי הלכות גדולות, שהובאו בש"ך, נידון אדם שיכול היה להשביע את קרוביו ולברר את היקף העיזבון, אך נטל סכום ומחל על הכול. הימנעותו מן הבירור גילתה שגמר למחול גם אם יימצא אחר כך ממון נוסף. בדומה לכך כתב הסמ"ע (חושן משפט סימן רלב ס"ק י) בדיני מום במקח, שכאשר ניתן היה לבדוק בדרך המקובלת והקונה לא בדק, עשויה שתיקתו להיחשב קבלה.

המהרשד"ם (חושן משפט סימן קטז) ניסח את הגבול בתקיפות: אם כל מתפשר יוכל לטעון לאחר שנודע לו שהדין נוטה לטובתו כי "אילו ידעתי לא הייתי מתפשר", לא תישאר פשרה בעולם. טעות מבטלת כאשר בית הדין או הצד שכנגד העמידו את ההסכמה על עובדה שגויה, או כאשר הוכח שנתון יסודי לא היה ידוע ולא ניתן היה לבררו בדרך סבירה. היא אינה מבטלת כאשר אדם קנה במודע את הספק.

ד. אישור בית הדין איננו שריון מפני טעות

הסכם גירושין מאושר הוא גם חוזה בין הצדדים וגם פסק דין. משום כך הנטל לבטלו כבד. הטענה הכללית "לא הבנתי", כשלעצמה, חלשה מאוד כאשר ההסכם הוקרא, הצד היה מיוצג, נערך קניין ובית הדין שאל אם הוא מסכים. אף חרטה, מצוקה טבעית של תקופת גירושין או תחושה שהוויתור היה גדול מדי אינן הופכות את ההסכם לטעות.

מאידך, גישה אוטומטית האומרת כי עצם האישור סוגר את הדלת גם בפני כפל חיוב או נתון חשבונאי שגוי — שגויה היא. פסק דין בהסכמה אינו רשאי להנציח מציאות שלא הייתה. השולחן ערוך קבע במפורש שפשרה בטעות בטלה גם לאחר קניין; קל וחומר שאין האישור הטכני יכול להכשיר הסכמה שמעולם לא ניתנה על החשבון האמיתי.

יש גם משקל לקיום ההסכם. המהרשד"ם (חושן משפט סימן יג), שהובא בש"ך סימן יב ס"ק טז, כתב שכאשר בעל דין כבר נתן את אשר גזר הפשרן — אין לך קניין גדול מזה. ערוך השולחן (סימן יב סעיף יב) הוסיף שקיום חלק מן הפשרה עשוי למנוע חזרה גם מן החלק שטרם בוצע. אין זה כלל מוחלט בכל טעות, אך הוא מחזק מאוד את הטענה שהצדדים גמרו בדעתם והחלו לבנות מציאות חדשה על יסוד ההסכם.

ה. תיק 1205509/6: חשבון שגוי אינו נעשה אמת מכוח פשרה

בפסק בית הדין הרבני הגדול בתיק 1205509/6, בהרכב הרב מימון נהרי, הרב שניאור פרדס והרב אברהם מאיר שלוש, מיום י"ח בכסלו תשפ"ו (8.12.2025), נדונה פשרה שלפיה האשה תשלם לבעלה לשעבר 50,000 ש"ח לסילוק הטענות ההדדיות. בית הדין האזורי דחה את בקשתה לבטל את ההסכמות.

בערעור התברר כי החשבון שעליו נשענה הפשרה כלל 16,000 ש"ח שכבר שולמו בעבר, וכן לא הוגדרה כראוי תקופת חיוב הבעל במחצית המשכנתה. בית הדין הגדול בדק מחדש את מועדי התשלומים ואת תקופת הבעלות: חוב האשה הועמד על 57,400 ש"ח, וחוב הבעל בגין מחצית המשכנתה על 58,000 ש"ח. התוצאה הייתה שהבעל חייב לאשה 600 ש"ח — היפוך מהותי לעומת פשרה שחייבה אותה ב־50,000 ש"ח.

בית הדין ביטל את הפשרה מכוח סוגיית רב ענן, המהר"ק, הרמ"א בסימן רמא והשולחן ערוך בסימנים יב וכה. ההסכמה לא קנתה "סיכון" בלבד; היא נבנתה על אבן טועים: תשלום שכבר נפרע נספר כחוב, ופרק זמן חיוני לא חושב. אילו החשבון האמיתי היה מונח לפני האשה, לא הייתה כל סיבה שתסכים לשלם סכום הרחוק עשרות אלפי שקלים מן היתרה.

זהו פסק חשוב לעבודת בתי הדין: לפני שמגבשים פשרה יש לערוך דף חשבון אחד, נקי ומוסכם ככל האפשר, שבו רשומים כל החיובים, כל התשלומים, תאריכיהם ומקורם. כאשר הפשרה נולדת מתוך ערפל חשבונאי, הסיכון לביטולה גדל; וכאשר הערפל מסתיר תשלום כפול — אין קדושה במספר שנכתב בפרוטוקול.

ו. תיק 1497808/1: כאשר הצד בחר שלא לברר

ימים אחדים אחר כך דן בית הדין הגדול בתיק 1497808/1, בהרכב נשיא בית הדין הרב דוד יוסף, הרב מימון נהרי והרב מאיר פרימן, מיום כ"ו בכסלו תשפ"ו (16.12.2025). האישה ביקשה לחזור מהסכמות גירושין, בין השאר בטענה שסכום הכתובה לא התברר קודם הפשרה. הרב מימון נהרי סבר בדעת מיעוט שיש לאפשר בירור מחודש של סעיף הכתובה; אולם דעת הרוב דחתה את הערעור.

ההבחנה של דעת הרוב הייתה מעשית: הכתובה הייתה מסמך שהיה ניתן לאתר ולבדוק; ההסכם נערך לאחר משא ומתן, בנוכחות ייצוג, בקניין, וכחלק ממכלול של ויתורים הדדיים; הצדדים אף החלו לקיים חלקים ממנו. בנוסף, עצם סכום הכתובה והצמדתו היו נתונים במחלוקת, והפשרה קנתה גם את הסיכון שהאישה לא תזכה במלוא תביעתה. לפיכך לא הוכח שההסכמה הייתה תוצאה של טעות אחת מוגדרת שבלעדיה לא הייתה נעשית.

המסר אינו שמי שלא בדק לעולם הפסיד, אלא שהמבקש ביטול חייב להראות יותר ממשפט "לא ידעתי". עליו להוכיח מה היה הנתון האמיתי, מדוע לא היה בידו לבררו, כיצד הנתון השגוי נכנס למשא ומתן, ומדוע בלעדיו לא היה מסכים. כאשר ההסכם הוא סל שלם — רכוש, כתובה, מזונות, מדור וסידור הגט — קשה לבטל סעיף יחיד בלי להראות כיצד נשמר האיזון של התמורות.

ז. הסכם חתום שלא אושר: תיק 1457566/6

שאלה נפרדת התעוררה בבית הדין האזורי רחובות בתיק 1457566/6, בהרכב הרב יהודה שחור, הרב יאיר לרנר והרב ירון נבון, מיום כ"ז בכסלו תשפ"ו (17.12.2025). הצדדים חתמו על נוסח שלפיו עם קבלת הגט תוותר האישה על כתובתה ומזונותיה, אך בית הדין הודיע באותו דיון שההסכם לא יאושר, לאחר שנותרה מחלוקת רכושית והגט לא סודר.

בית הדין עמד על ההבחנה בין חתימה לבין אישור. הוא הביא את פד"ר כרך טו עמ' 184, שלפיו הסכם גירושין שלא אושר הוא כזיכרון דברים שכל צד יכול לחזור ממנו, ואת דברי היביע אומר שאין לראות בכל חתימה על הסכם גירושין קניין סיטומתא, בפרט כאשר מנהג בתי הדין לקבל קניין ולאשר את ההסכם. מאחר שהצדדים הביאו את הנוסח לשם אישור והוא לא אושר, לא ניתן היה להפריד את מחילת הכתובה מכל המסגרת שנכשלה. בסופו של דבר נפסק לאישה חיוב עקרוני של 60,000 ש"ח בדרך פשרה, בכפוף לבירור איזון המשאבים.

המסקנה המעשית ברורה: אין ללמוד מהכותרת "הסכם" לבדה. יש לבדוק אם נעשה קניין, אם ההסכם אושר, אם נקבע במפורש מועד תחולתו, אם תנאי מרכזי התקיים, ואם הצדדים כבר פעלו לפיו. לעיתים חתימה היא התחייבות גמורה; ולעיתים כל מטרתה היא להביא נוסח לאישור, וכל עוד לא אושר לא נשלמה גמירות הדעת.

ח. המבחן הנכון: שבעה שערים לבירור טעות

1. מהו הנתון המוטעה? יש להצביע על מספר, מסמך, תשלום, זכות או עובדה קונקרטית — לא על תחושת קיפוח כללית.
2. האם הנתון היה קיים בזמן ההסכמה? שינוי מאוחר בנסיבות איננו בהכרח טעות. טעות עוסקת במציאות שהייתה בעת ההסכם אך הובנה שלא כראוי.
3. האם ניתן היה לברר? מסמך שהיה בתיק או בידי הצד, ולא נבדק מפני שבחר לסיים את המחלוקת, מקשה מאוד על הביטול.
4. האם הטעות גרמה להסכמה? יש להראות שאילו ידע הצד את האמת לא היה מתקשר באותה פשרה, ולא רק שהיה מבקש מחיר טוב יותר.
5. מה נקנה בפשרה? אם ההסכם נועד לקנות ספק של דין וראיות, התממשות הסיכון איננה טעות. אם נכתב מספר על יסוד חיבור שגוי — זו טעות.

6. האם ההסכם מקשה אחת? ביטול סעיף יחיד עלול להפר את האיזון. יש לבחון את כל התמורות והוויתורים.

7. מה כבר בוצע? תשלום, העברת נכס, מכירה או סידור גט מחזקים את סופיות ההסכמה, אף שאינם מכשירים מרמה או כפל חיוב מוכח.

ט. יישום מעשי לפני חתימה ולאחר גילוי הטעות

לפני הסכמה בבית הדין יש לדרוש שהמספרים יונחו בכתב: יתרת משכנתה למועד מסוים, חוות דעת אקטוארית, תשלומים שכבר הועברו, שווי נכסים, סכום כתובה, תקופות מדור וחובות לצדדים שלישיים. אין להסתפק במשפט "נסגור על חמישים אלף" בטרם ברור ממה מורכב הסכום. כאשר מסמך חסר, נכון לכתוב שהפשרה מותנית בבדיקתו או שהצד שומר על טענתו ביחס אליו.

אם התגלתה טעות, יש לפעול מיד: לשמור את המסמך המקורי, להציג טבלה המשווה בין החשבון שעליו נשענה הפשרה לחשבון הנכון, ולהגיש בקשה מנומקת לבית הדין שאישר את ההסכם. שיהיו וקיום ממושך של ההסכם עלולים להתפרש כהשלמה. לעומת זאת, בקשה מהירה המצביעה על תשלום כפול או נתון חסר ומוכיחה את השפעתו על ההסכמה מעמידה תשתית אמיתית לעיון מחדש ולערעור.

י. מסקנה

א. פשרה היא כלי הלכתי חשוב ומחייב, ולא ניתן לבטלה רק מפני שאחד הצדדים מתחרט או למד לאחר מעשה שהיה עשוי לזכות ביותר.

ב. טעות עובדתית מהותית, שהייתה יסוד ישיר להסכמה ושבלעדיה לא הייתה הפשרה נעשית, מבטלת מחילה ופשרה אף לאחר קניין.

ג. כאשר העובדה הייתה ניתנת לבירור, הצד בחר לקנות את הספק, ההסכם כלל ויתורים שלובים וכבר בוצע — הנטל לביטול כבד ביותר.

ד. אישור בית הדין מחזק מאוד את סופיות ההסכם, אך אינו הופך כפל תשלום או חשבון שגוי לאמת משפטית.

ה. הדרך הנכונה היא לברר את המספרים והמסמכים לפני הקניין, ולנסח במפורש תנאים, הסתייגויות ומועד תחולה.

התברר לכם שהסכם או פשרה נשענו על נתון שגוי?

משרדנו בוחן את ההסכם, הפרוטוקול, החישובים והמסמכים; מברר אם מדובר בטעות היורדת לשורש ההסכמה או בחרטה שאינה מקימה עילה; ומכין לפי הצורך בקשה לעיון מחדש, כתב תביעה או ערעור לבית הדין הרבני הגדול.

הרב יצחק דן גרונברגר — דיין, טוען רבני, מוסמך לרב עיר

טלפון: 052-761-6780 | דוא"ל: grunberger-law.co.il | 1666law@gmail.com

מקורות עיקריים

- סנהדרין ו ע"ב; בבא בתרא מא ע"א.
- טור ושולחן ערוך חושן משפט סימן יב סעיפים ב, ז-ח, יד-טו; סימן כה סעיף ה; סימן רמא סעיף ב.
- רמ"א, סמ"ע וש"ך שם; סמ"ע חושן משפט רלב ס"ק י; ערוך השולחן חושן משפט יב, יב.
- שו"ת מהרי"ק שורש קיא; שו"ת מהרשד"ם חושן משפט סימנים יג וקטז.
- שו"ת יביע אומר, חלק ט אבן העזר סימן כז אות יא; חלק יא חושן משפט סימן י אות ד.
- פד"ר כרך י עמ' 131; כרך יא עמ' 89-93; כרך טו עמ' 184.
- בית הדין הרבני הגדול, תיק 1205509/6, הרב מימון נהרי, הרב שניאור פרדס והרב אברהם מאיר שלוש, י"ח בכסלו תשפ"ו.
- בית הדין הרבני הגדול, תיק 1497808/1, הרב דוד יוסף – נשיא, הרב מימון נהרי והרב מאיר פרימן, כ"ו בכסלו תשפ"ו.
- בית הדין הרבני האזורי רחובות, תיק 1457566/6, הרב יהודה שחור, הרב יאיר לרנר והרב ירון נבון, כ"ז בכסלו תשפ"ו.

זכויות וייחוס: כל הזכויות שמורות להרב יצחק דן גרונברגר. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו, להעתיקו או לעבדו עיבוד מהותי בלי רשות בכתב. בציטוט קצר ומידתי יש לציין: "הרב יצחק דן גרונברגר, משפט יצחק, גיליון 39", ולצרף הפניה פעילה לאתר grunberger-law.co.il.

הגיליון הוא עיון תורני ומקצועי כללי ואינו פסק הלכה או ייעוץ משפטי לתיק מסוים. כל הסכם נבחן לפי לשונו, דרך אישורו, הקניין, הראיות, התנהגות הצדדים והערכאה המוסמכת.

